

Een puntgave bibliotheek van 4000 jaar oud

Leiders van Al Nusra, de belangrijkste rebellengroep in het Syrische Idlib, én vertegenwoordigers van de regering van Bashar al-Assad hebben toegezegd dat ze bij de strijd om Idlib het plaatselijke archeologische museum zullen ontzien. Hier liggen namelijk de wereldberoemde antieke kleitabletten van Ebla. **Joost Vermeulen** legt uit waarom die zo belangrijk zijn.

In 1962 streken Italiaanse archeologen neer naast Tell Mardih, een weinig opvallende heuvel in de verder vlakke steppe zestig kilometer ten zuidwesten van Aleppo. Paolo Matthiae, de leider van het opgravingssteam, was ervan overtuigd dat Tell Mardih de restanten bevatte van Ebla. Deze onafhankelijke stadstaat was tot dan toe slechts bekend uit Sumerische en Akkadische teksten uit het tweede millennium v.Chr. Hij kwam op deze plek uit door het combineren van topografische aanduidingen in Sumerische lijsten en op een tempelbeeld waarvan bekend was dat het in Noord-Syrië was gevonden. 'Ebla werd in de teksten steevast genoemd als een belangrijke, goed omuurde stad. Er was ook een inscriptie overgeleverd uit

Mesopotamië, waarin melding wordt gemaakt van de inname van Ebla. Verder wisten we toen nog niets; niet waar de plaats gelegen had [...] of wat het werkelijke belang van Ebla was geweest; aldus Paolo Matthiae op een recent filmpje van de Sapienza Università di Roma. Het duurde tot 1968 voordat de archeologen het definitieve bewijs konden leveren dat ze in Tell Mardih het oude Ebla hadden (her-)ontdekt. Toen troffen ze namelijk op de plek waar het ooit geplaatst moet zijn, een godenstandbeeld waar de tekst op stond dat het beeld was opgericht door en gewijd aan Ibit Limm, de zoon van de koning van Ebla.

Inventarislijsten van de paleiskeuken

De identificatie van Tell Mardih met het antieke Ebla baarde in kringen van oudheidkundigen direct veel opzien, maar Ebla werd wereldnieuws in 1974. Op een van de eerste dagen van de archeologische campagne van dat jaar doken kleitabletten op in een van de zalen van een groot gebouw, dat door de Italiaanse archeologen Paleis G was gedoopt. Uiteindelijk werden hier tweeduizend complete kleitabletten en bijna zestienduizend fragmenten aangetroffen. Samen zijn ze goed voor ruim vierduizend verschillende spijkschriftteksten uit de eerste helft van het derde millennium v.Chr.. Hoewel lang nog niet alles vertaald is en er

Kaart van Ebla op het hoogtepunt van zijn macht, ca. 2340 BC.

over de interpretatie van sommige teksten heftige discussies gaande zijn (het Eblaïtisch, een variant van het Kanaänitisch, is zeer moeilijk te lezen) zijn deskundigen er inmiddels van overtuigd dat de tabletten van Ebla samen een complete bibliotheek hebben gevormd. Behalve naslagwerken, archiefstukken, woordenboeken, koningslijsten enzovoort horen er ook literaire en religieuze teksten bij, bijvoorbeeld een zondvloedverhaal en voorschriften voor offers aan hun goden. Zo zijn er kopieën van handelsverdragen teruggevonden maar ook inventarislijsten van de paleiskeuken.

Tien kilo goud

Alle tabletten lagen volgens een vast systeem opgeborgen in houten stellingkasten, die tegelijk zijn ingestort. De archeologen konden daardoor heel nauwkeurig reconstrueren hoe de bibliotheek was opgebouwd. Dat sommige tabletten nog voorzien waren van registratietekens heeft daarbij geholpen. Op basis van de reconstructie denken sommige archeologen dat de ruimte waarin de tabletten lagen, onderdeel was van een gebouw waar allerlei administratieve handelingen plaatsvonden. Omdat er tabletten bij waren waarop instructies voor schrijvers stonden, zou het om een scriptorium (schrijfzaal) kunnen gaan, waar teksten werden gekopieerd. Wat de vondst van de Ebla-kleitabletten nog interessanter maakt is dat ze allemaal geschreven lijken te zijn in een periode van nog geen vijftig jaar in het derde millennium v.Chr., de eerste grote bloeiperiode van Ebla aan het begin van de bronstijd.

De rijkdom van Ebla was toen, zo blijkt uit veel tabletten, voor een belangrijk deel gebaseerd op de opbrengst van het vruchtbare achterland, dat wol, graan, vlas en andere producten leverde die in de stad werden verwerkt en gedistribueerd. Ebla had ook de controle over een conglomeraat van zeventien kleinere stadstaten in een gebied dat nu delen van Libanon en zuidelijk Turkije omvat, een streek die rijk was aan hout en zilvermijnen. Via Ebla werden deze producten verhandeld tot in Egypte en Mesopotamië.

Ebla werd in die periode, ook dat weten we nu uit de tabletten, formeel geregeerd door een 'gekozen' koning (in werkelijkheid werd het koningschap toch soms aan kinderen doorgegeven). Ebla bezat geen groot leger, maar steunde militair op naburige bedoeïenens stammen waarmee het verbonden sloot.

Aan de bloei van Ebla kwam rond 2250 v.Chr. een abrupt einde. De laatste heerser, een koningin, was overmoedig geworden en overspeelde haar hand toen zij de jaarlijkse bijdrage (tien kilo goud) weigerde te betalen die Ebla op basis van een eerder vredesverdrag aan de stadstaat Mari verschuldigd was. Mari stuurde een strafexpeditie tegen het al te machtige Ebla, dat vrijwel geheel werd verwoest.

Sodom en Gomorra?

Giovanni Pettinato, een van de eerste vertalers van de tabletten, suggereerde in 1976 dat sommige kleitabletten van Ebla geschreven waren in wat hij een voorloper van het Hebreeuws noemde. Ook zou in enkele namenlijsten het bewijs te vinden zijn dat de verwoeste oudtestamentische steden Sodom en Gomorra echt hadden bestaan, en had hij de Joodse Godsnaam Jahweh op de kleitabletten aangetroffen. Dit is koren op de molen van christelijke en Joodse groepelingen die onwrikbaar in de letterlijke waarheid van de Bijbel geloven. Hoewel al snel werd aangetoond dat hij sommige tekens onjuist had gelezen en een verkeerde transcriptie had gebruikt, duiken zijn theorieën nog altijd her en der op.

Lot en zijn twee dochters ontvluchten Sodom en Gomorra; zijn vrouw (rechts) keek tegen de instructies van de engel om en is veranderd in een zoutpilaar (Roemeense volkskunst 19de eeuw, via Europeana).

Ook de bibliotheek ging in vlammen op. De brand heeft overigens enorm bijgedragen aan het behoud van de tabletten: de voor het overgrote deel ongebakken tabletten werden door de verzengende hitte voor de eeuwigheid bewaard.

Beloftes

Op enkele zeer fraaie tabletten en andere topvondsten na, die zijn ondergebracht in het nationale museum in Damascus, zijn de kleitabletten terechtgekomen in het archeologische museum in Idlib, de hoofdstad van de Syrische provincie waarin Ebla ligt.

Toen Idlib in 2013 in handen viel van antiregeringsgezinde troepen, sloeg oudheidkundigen over de hele wereld de angst om het hart: zou het museum net als dat in bijvoorbeeld Raqqa volledig worden vernield? Dit is tot nu toe niet gebeurd. Wel is het getroffen door bominslagen, maar omdat de kleitabletten uit voorzorg naar de kelders waren verhuisd, bleef de schade aan de schatten van Ebla beperkt; intussen zijn ze deels hersteld. Dit is vooral te danken aan de inzet van een groep burgers uit Idlib die in 2019 het beheer over het museum hebben overgenomen. Dit burgerinitiatief SIMAT liet via Facebook en YouTube weten dat leiders van Al Nusra, die het in Idlib sinds 2015 voor het zeggen hebben, aan SIMAT beloofden om het museum zo veel mogelijk te sparen wanneer de stad zal worden aangevallen door het Syrische leger. Ook de directeur van de Syrische dienst van oudheden Mahmoud Hammoud liet nog onlangs in een interview weten dat zijn dienst het leger had opgedragen om bij de aanval op Idlib het museum te ontzien.

Wat die beloftes waard zijn, moet nog blijken.

Joost Vermeulen is journalist.

VERDER LEZEN

- ▶ P. Matthiae, *Ebla, an empire rediscovered*, New York 1981
- ▶ <https://www.coursera.org/lecture/preserving-cultural-heritage/section-5-2-historical-archaeology-the-case-of-ebla-min-18-18-9mCwA>
- ▶ <https://syriansforheritage.org/project/the-idlib-museum-project>